

очищених стічних вод будь-яких змін гранул фільтруючого шару не виявлено. Широке запровадження, розроблених нами станцій доочищення стічних вод сприятиме зростанню якості очищеної води і позитивно позначиться на екологічному стані озер, які задіяні в схемах водокористування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Паламарчук М.М., Закорчевна Н.Б. Водний фонд України, довідковий посібник. За редакцією В.М.Хорєва, К.А.Алієва.-К.: Ніка-Центр, 2001.-392с.
2. Богословський Б.Б., Муравейский С.Д. Очерки по озероведению, изд. Московского университета, 1955.-175 с.
3. Справочник по водным ресурсам, /под ред Б.И.Стрельца.-К.: Урожай, 1987.-304 с.
4. Кузнецова Т.О. Вдосконалення технології внесення сапропелю з метою підвищення родючості ґрунтів в умовах західного полісся України. Автореф. канд. дис. Рівне. 1992. 21 с.
5. Гироль Н.Н., Журба М.Г., Семчук Г.М., Якимчук Б.Н. Доочистка сточних вод на зернистих фільтрах. Под общ.ред. Н.Н.Гироля. СП ТОВ «Друкарня» Лівобережна», Київ, 1998.-92 с.
6. Проль М.М., Семчук Г.М., Якимчук Б.Н. Доочищення стічних вод./ Доповідь на Українсько-Польській наук-техніч. конф. «Сучасні проблеми водопостачання і знешкодження стічних вод Львів, 1996» Львів, 1996.
7. Винберг Г.Г., Остапеня П.В. Биологические пруды в практике очистки сточных вод./ Очистка сточных вод в биологических прудах. Под ред д.мед.наук П.В.Остапени, Изд. АН БССР, Минск, 1961. с.3-43.

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

Василь Федорович

*Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут»
імені академіка Степана Дем'ячука*

На шляху досягнення мети освіти - забезпечення навчання всіх дітей, розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, розумових і фізичних здібностей, вихованню високих моральних якостей - педагогічна громадськість зустрічається з протиріччями, які не завжди вдається долати. З однієї сторони - програма відповідно державного замовлення, з іншої - учні, які не завжди і не всі можуть вкластись в рамки того, чого від них вимагається. Долати ці протиріччя можливо, якщо правильно організувати особистісно зорієнтоване (диференційоване) навчання. Наші дослідження показали, що навчальна робота в основному будується за принципом фронтальної роботи з усіма учнями: перевірка однакових завдань, однакове для всіх повідомлення, закріплення нових знань, однакові домашні завдання, але далеко неоднакові наслідки - знання. Велика частина (дуже часто більшість) учнів мають посередні або й слабкі знання, вчитель задовольняється «справедливою» оцінкою, мотивує її слабкою попередньою підготовкою, неухважністю на уроці або нездібністю учня.

Тому проблема організації особистісно спрямованого навчання була і залишається актуальною.

Для висвітлення цієї проблеми ми познайомились із минулими і сучасними теоретичними надбаннями, а також з практичною роботою вчителів багатьох шкіл.

Немаловажне значення при цьому має особистий тридцятирічний досвід педагогічної роботи автора.

Метою нашого дослідження є висвітлити теоретичні і практичні надбання індивідуальної та групової роботи з учнями середньої загальноосвітньої школи.

У своєму дослідженні ми виходили із наступної гіпотези: Якщо навчально-виховний процес будувати відповідно психолого-фізіологічних особливостей, навчальних можливостей, то можна досягти засвоєння програмового матеріалу всіма учнями.

Термін « диференціація», «індивідуалізація» - похідні від латинських слів. Differentio - відмінність, розшарування цілого на частини - Individuum - неподільне, самостійно існуюче.

У педагогіці даюцца поясненні індывідуалізацыі і дыферэнцыяцыі навчання. Пад індывідуалізацыю (асобістасна зоріентаваным) разуміцца навчання, калі арганізацыя, спосабы, тэмп навчання будуцца з врахуванням індывідуальных відміннасцей учнів, іх развітку, тэмпу в навчанні.

Це загалнавідоме вызначэння слід бы дапоўніць словамі, «а такж інтэресы, нахілы, бажання пглыбленага вивчення абранага прадмету, арыентауючыся пры цьому на навчальную праграму».

Таке дапоўненне прынятна і да вызначэння дыферэнцыяванага навчання.

Дыферэнцыяванае (групаве) навчання - це побудова навчальна-вяховнага працэсу, калі враховуюцца рэвель папярэдніх знань, вмінь і навичок, спільныя магчывасці, інтэресы, нахілы, здібнасці і бажання учнів пглыбленага вивчення абранага прадмету, арыентауючыся пры цьому на навчальную праграму.

Оскількі останнім часом в теорыі і практыцы джже часто вжываецца словасполучення «асобістасна зоріентаванае навчання», замість індывідуальнае і дыферэнцыяванае навчання, то тут птрэбно ввесці джжкі пояснення.

На нашу думку, індывідуалізацыя навчання і аасобістасна зоріентаванае навчання - тотожныя панятта. Це не стосуецца групавога (дыферэнцыяванага) навчання, бо маецца на увазі не індывудум, аасобістасць, а певна групу дйтэй.

Праблемы навчання всіх і окремых праділялы увагу зарубіжні вчені різных эпох. Однак найбільше воно высвітлювалася в джжугій паловіні мінулага стотлття, аасобліво в останні роки.

У джжких развіненых краінах світу джже часто навчальны працэс расподіляють на макр- і мікрорівні. У першому выпадку навчання прыводіцца в рамках відпвіднага тыпу школы, які створаюцца за різным рэвель знань учнів. Класы як такі не існуюць. Навчальны групы створаюцца в залежнасці від успішнасці учнів з окремых прадметів. Такі групы пстійно перафармуваюцца. Учні пераходять з адніей групы в іншу відпвідно пдвышэння ці зніжэння успішнасці. Прыхільныкі такога навчання вважают, що в развітку аасобістасці асновным є біялагічны фактар. Рэвель знань вызначают за дапамогаю тэств, птім радят, над якім матэрыялам птрэбно працаваці, які пдручныкі, псібнікі слід вкорыстываці. Учтель сам створае праграму навчання.(2)

Такоі думкы дотрымуюцца педагогы, якіх відносяць да напярмку в теорыі біхевіорызму. Такаі спосіб пдділу дйтэй на групы заперечуют педагогы - гуманісты. Будучы прыхільныкамі теорыі «вільнага навчання», вони відстоуюць неабхіднасць фармування аасобістасці в працэсі навчання в класах. Набуття знань з різных прадметів влывае на всебчний развіток аасобістасці.

Вчені-дыдакты сталы перад выборам надання павеагы теорыі фармальнаі ці нефармальнаі дыдактыкы. У першому выпадку учнів навчають за задалегідь складенаю праграмою. Пры цьому немае віршальнага значэння, як її засвауюць учні. Така праграма суправоджуетца спеціальнымы працедурнымы моментамі - фазама «діагнозу», «рецептуры», «оцінкы».

Діагностычна фраза павебчае тэстввання, за якім вызначаецца рэвель знань, вмінь і навичок кожнаго учня. Джжуга фраза, рецептура, павебчае пдбір відпвіднаі праграмы навчання. Третья павебчае павеірку якасці засваення матэрыялу.

Фармальна дыдактыка не може задовільнці птреб нашой школы. Адже бачыці праграму, замість учня, з адніей стораны, не етычна, з іншой - не може задовільняці завдань сучаснаі школы.

Однак, на жаль, свідомо ці не свідомо, у більшасці шкіл, де відсутне зоріентаванае на учня навчання, така сыстэма мае місце. Учтель дотрымуетца календарнаго плану, не зважаючы на те, як засвауюцца учняма окремы темы прыкрываючыся пры цьому оцінкою незасваеных знань.

Нефармальны напярмок у дыдактыцы павебчае пдділ навчальнаго матэрыялу за блкама. Створаюцца спеціальны пакеты, за якіма адін ці джжкілька учнів працуюць самостійно у влывітывому ім тэмпы, відпвідно іх рэвель знань і развітку.

Поряд з джжкымы пазытывнымы сторонама такога напярмку (учні працуюць відпвід-

но своїх можливостей) очевидні недоліки. Допускається роздрібненість матеріалу, учень втрачає зв'язок між окремими темами, а також і самим учителем.

Як показали спостереження уроків досвідчених учителів, використання пакетів із індивідуальними завданнями в більшості випадків виправдовує себе.

У пакетах поміщаються завдання для кращих учнів, тих, які особливо цікавляться навчальним предметом, і тих, хто з якоїсь причини потребує легших завдань або таких, які допомагають подолати прогалини в знаннях.

Як і раніше, наших учених, учителів найбільше хвилює проблема неуспішності учнів. Долати неуспішність, на думку педагогів, потрібно починати із подолання причин, які її породжують.

Причинами неуспішності можуть стати два фактори - зовнішній, незалежний або мало залежний від учня, і внутрішній, залежний або частково залежний від учня. До зовнішніх факторів в основному відносяться недоліки в роботі школи, позашкільне середовище.

Польські педагоги (5) виділяють дві основні причини невстигання учнів у польських школах - незалежні від учителя і ті, які залежать від учителя. Причини, які не залежать від учителя: ускладнений зміст навчання, рекомендовані програмами, недосконалі підручники (багато незрозумілих термінів, великий обсяг матеріалу), слабка навчально-матеріальна база, недостатня забезпеченість методичною літературою, недоліки в організації навчання - відсутність класних кімнат для диференційованого навчання. Причини, що залежать від учителів, — невміння або небажання працювати з окремими учнями.

Багато із названих причин стосуються і нашої школи. На етапі перебудови всієї системи навчання виникли нові труднощі, нові причини прогалин у знаннях учнів. Більшість з них незалежні від учителя: недостатнє фінансування освіти, низька заробітна плата вчителів, невивчення підручників, недосконалість їх змісту, слабка матеріальна база школи та ін.

До причин низького рівня навчання, залежних від учителя, можна віднести:

- слабку підготовку окремих учителів у навчальних закладах;
- використання на уроках методів і прийомів роботи неадекватних змісту матеріалу, який учні повинні засвоїти;
- невміння використовувати навчально-матеріальну базу школи;
- необізнаність з навичками в науково-методичній літературі та ін.

Причинами неуспішності можуть бути і біологічні, психологічні особливості учня (низькі навчальні можливості, недоліки в розвитку пам'яті, мисленні, відсутність мотивів навчання, слабкий розвиток емоційної і вольової сфери особистості). До внутрішніх факторів ще відносять недоліки в освіченості і вихованості особистості — запущеність у навчанні, неправильно вироблені навички навчання, поведінки на уроках.

Внаслідок досліджень вдалось визначити типологію причин неуспішності учнів. Встановлено такі типи неуспішності: відставання через втомленість, через недоліки в розвитку мислення, через слабкий розвиток навичок навчальної праці, негативного ставлення до навчання, через відсутність свідомої дисципліни, через погане засвоєння попереднього матеріалу, через негативний вплив позашкільного середовища, сім'ї та ін.

В останні роки з'явилися нові перешкоди для успішного навчання: проведення великої кількості часу біля комп'ютера, телевізора; матеріальні труднощі в сім'ї (залучення частини учнів для поліпшення матеріального становища сім'ї); виховання багатьох дітей в неповних сім'ях або сім'ях, де батьки відряджені на довготривалі заробітки; негативний вплив засобів масової інформації (порнографія, гостросюжетні фільми) та ін.

Аналіз причин неуспішності засвідчує, що велику частину їх складають недоліки педагогічного впливу і особливо індивідуального підходу до слабовстигаючих учнів.

Багаторічний досвід автора, а також досвід кращих учителів української мови показує, що домінуючими принципами організації особистісно зорієнтованого, диференційованого навчання слід вважати:

- диференціювання обсягу навчальних завдань - для сильніших учнів більший обсяг, для відстаючих - менший;
- диференціювання складності - складніші і простіші завдання;

- диференціювання характеру допомоги - сильніші виконують самостійно завдання, слабші під керівництвом і з допомогою вчителя, батьків;
- допомога учням усвідомлювати і долати причини, які домінують у неспішності, та ін.

Поряд із позитивними сторонами такий спосіб диференціювання може мати і негативні сторони. Серед них: слабші учні часто звикають до менших за обсягом, простіших за складністю завдань і до допомоги вчителя. Сильніші, в свою чергу, часто перевантажуються завданнями, що негативно відбивається на їх фізичному розвитку.

При організації індивідуального навчання потрібно мати на увазі два типи відставання — епізодичного і стійкого.

Для епізодичного відставання у навчанні характерне: недоліки в послідовності виконання завдань (спочатку виконують вправи, а потім вивчають теоретичний матеріал), у відсутності самоконтролю за якістю навчання, уповільнення темпу роботи (розтягування в часі).

Для подолання названих недоліків виправдовують себе такі заходи, як: консультування щодо раціонального використання часу, послідовності самостійної роботи; посилення вимогливості з боку вчителів, батьків, своєчасне реагування на факти відставання, з'ясування їх причин і допомога у їх подоланні.

Заходи щодо подолання стійкого відставання, крім згаданих, передбачають координацію дій всіх викладачів з метою вироблення методики роботи з відстаючими учнями і недопущення їх перевантаження.

РЕЗЮМЕ

Для забезпечення навчання всіх дітей, повноцінного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства потрібно: вивчити теоретичні основи особистісно зорієнтованого, диференційованого навчання в школі, кращий досвід учителів різних поколінь, причини неспішності і шляхи їх подолання. У процесі організації роботи з окремими і групою учнів слід мати на увазі об'єктивні і особистісні чинники, що впливають на якість навчання, режим дня і гігієну розумової праці.

SUMMARY

The article deals with the learning providing for all the children and development of full value personality. In order to reach this goal it is necessary to study theoretical basis of personality orientated and differentiated school learning; the know—how of different generations teachers; the poor progress reasons and the ways of its overcoming. In the organizing process of work with school it's necessary to take into consideration objective and personal components that have an influence on the learning quality, daily timetable and hygiene of brainwork.

С целью обеспечения обучения всех детей, полноценного развития личности как высшей ценности общества нужно: выучить теоретические основы обучения, сориентированного на личность, дифференцированное обучение в школе, передовой опыт учителей разных поколений, причины неуспеваемости и пути их преодоления. В процессе организации работы с отдельной группой учащихся нужно иметь ввиду объективные и субъективные факторы, которые влияют на качество обучения, режим дня и гигиену умственного труда.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. — Ростов-на Дону. 1972.
2. Максим'юк С.П., Остапчук М.В. Актуальні проблеми зарубіжної педагогіки. - Рівне, 1999.
3. Федорович В.Г. Не перевантажувати учнів / Рад. шк. №11, 1988.
4. Фіцула М.М. Педагогіка. - К., 2002.
5. Kupisiewicz Cześć taw. O zapobieganiu drugoroczności. - Warszawa, 1964.
6. Чернеча Н. Особистісно зорієнтоване навчання: сучасні підходи. / Рідна шк. №11, 2001.